

Ana Stipančević*Odsek za germanistiku, Filozofski fakultet,**Univerzitet u Novom Sadu*

ana.stipančević@ff.uns.ac.rs

Socijalni stavovi studenata prema Nemcima i nemačkom jeziku u tradicionalnoj i inovativnoj nastavi nemačkog jezika na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu*

Apstrakt: Proučavanje socijalnih stavova ima važnu ulogu na polju socijalne psihologije, ali isto tako i na polju glotodidaktike budući da stavovi prema stranoj zemlji, jeziku i etničkoj zajednici utiču na motivaciju za učenje jezika, a time i na školsko postignuće. Cilj savremene nastave stranog jezika nije samo da razvija kod učenika komunikativne, već isto tako i interkulturalne kompetencije, što podrazumeva sposobnost uspešne komunikacije sa pripadnicima različitih etničkih zajednica u smislu prevazilaženja nesporazuma koji nastaju kao posledica interkulturalnog, a ne jezičkog nerazumevanja. Interkulturalna didaktika zastupa stav da udžbenički tekstovi nisu dovoljni za sticanje ovih znanja i veština, te se sve više pledira primena autentičnih tekstova u nastavu stranog jezika.

Da bi se sagledao potencijal udžbeničkih i autentičnih tekstova za nastavu stranog jezika i utvrdilo u kojoj meri sadržaji u nastavi mogu da utiču na stavove studenata prema Nemcima i nemačkom jeziku, sprovedeno je eksperimentalno istraživanje 2014/15 godine. U njemu su učestvovali studenti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu koji uče nemački kao izborni predmet. U istraživanju su primenjena dva pristupa rada, tradicionalni, u kojem su udžbenički tekstovi i drugi didaktički materijali bili osnovno nastavno sredstvo, i inovativni, u kojem su se primenjivali autentični štampani, audio, i audio-vizuelni tekstovi. U istraživanju je učestvovalo ukupno 36 studenata, a trajalo je dva semestra. Od instrumenata korišćeni su upitnici, dok su podaci obrađeni kvantitativno uz primenu deskriptivne i korelacione metode.

Ključne reči: merenje stavova, tradicionalna/inovativna nastava, interkulturalnost, autentični tekstovi, nastava nemačkog jezika

* Rad predstavlja deo doktorske disertacije na temu “Efekti primene autentičnih tekstova u nastavi nemačkog jezika“, odbranjene na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu u novembru 2016. godine. Rad je izložen na naučnom skupu *Susret kultura* u organizaciji Filozofskog fakulteta, održanog u decembru 2016. godine.

Značaj proučavanja socijalnih stavova u glotodidaktici

Ispitivanje stavova je predmet proučavanja mnogih društvenih i humanističkih nauka u cilju objašnjavanja različitih fenomena iz društvenog života. Radi se o veoma složenom pojmu koji nije lako definisati, te shodno tome postoji i više definicija ovog pojma. Jednu potpuniju definiciju stava dao je Olport (Allport 1935) opisujući ga kao neuralnu i mentalnu spremnost koja se formira na osnovu iskustva i koja ima direktivni uticaj na reagovanje pojedinca na objekte i situacije sa kojima dolazi u kontakt. Stavovi nastaju kao rezultat socijalizacije čoveka i usvajaju se u društvenim uslovima, a na njihovo formiranje deluju svi faktori koji određuju proces socijalizacije a to su: društveni sistem u kom pojedinac živi, pripadnost određenoj naciji i drugim različitim velikim i malim grupama (porodica, prijatelji, radna jedinica itd.). Pored ovih faktora, i masovna sredstva komunikacije kao što su novine i razne vrste časopisa, radio, televizija, film, internet takođe su moćna sredstva koja utiču na formiranje i menjanje stavova (Rot 1989).

Stavovi su dakle, stečeni, predstavljaju trajne dispozicije reagovanja, utiču na ponašanje pojedinca, a isto tako su veoma složeni. Složenost stavova ogleda se u tome što obuhvataju uvek tri komponente i to kognitivnu, emocionalnu i konativnu. U pogledu stavova prema drugim narodima, kognitivna komponenta tiče se shvatanja i znanja o karakteristikama neke nacije koja su vrlo često uprošćena i kruta, te se nazivaju još stereotipima ili etničkim stereotipima. Osim što pridodaje određene attribute pojedinim nacijama, pojedinac ih i na afektivnom nivou vrednuje u smislu da mu se određena nacija dopada ili ne, što čini emocionalnu komponentu stava. Konativna komponenta stava podrazumeva težnju pojedinca da učini nešto u odnosu na objekat prema kojem ima stav, da se pristupi akciji u vezi sa tim objektom. Tako, na primer, slike o određenim etničkim zajednicama sadrže tendencije ka preduzimanju određenih akcija prema njima. U slučajevima kada pojedinac pozitivno karakteriše pripadnike određenih nacija, postoji i pozitivan afektivan odnos, kao i spremnost na preduzimanje prijateljskih akcija prema njima. S druge strane, kada u slici prema etničkim zajednicama preovladaju negativne karakteristike, postoji i negativan emocionalan odnos kao i spremnost ka preduzimanju neprijateljskih akata. U tom slučaju radi se o etničkim predrasudama i upravo se njima posvećuje najveća pažnja u naučnim istraživanjima, budući da su one od velikog značaja za odnose među ljudima (Rot 1989).

Proučavanje stavova prema određenim etničkim zajednicama su takođe predmet proučavanja u oblasti glotodidaktike. Veoma podsticajna su bila istraživanja Gardnera i Lamberta koji su proučavali motivaciju za učenje stranog jezika iz socijalno-psihološke perspektive, ističući značaj socijalnih stavova prema stra-

noj zemlji i njenim pripadnicima na motivaciju i uspeh u učenju stranog jezika. Oni razlikuju dve vrste stavova ili orijentacije i to integrativnu i instrumentalnu orijentaciju. Integrativno orijentisani učenici uče strani jezik zbog istinskog interesovanja za datu zemlju i etničku zajednicu. Treba naglasiti da se ovde radi o pozitivnim stavovima prema zemlji i naciji, te je pojedinac i spreman na preduzimanje prijateljskih akcija prema njima, što bi u kontekstu učenja stranog jezika predstavljalo i veću angažovanost u učenju, kao i spremnost na integraciju i život u stranoj zemlji. S druge strane, instrumentalna orijentacija podrazumeva učenje stranog jezika isključivo iz praktičnih razloga, na primer radi napredovanja u poslu ili da bi se učenjem stranog jezika stekla određena materijalna korist. Istraživanja nisu saglasna po pitanja toga koja orijentacija više podstiče uspeh u učenju. Gardner i Lambert su davali prednost integrativnoj orijentaciji, budući da su istraživanja u Kanadi pokazala da bolji uspeh u usvajanju stranog jezika imaju učenici koji su integrativno orijentisani (Gardner & Lambert 1972). S druge strane, istraživanja sprovedena u Indiji i na Filipinima ukazuju na veći efekat instrumentalne orijentacije na proces usvajanja jezika (Düwell 1979). Danas se smatra da se ove dve orijentacije smenjuju, tako da učenici u jednom periodu budu više integrativno, a u drugom instrumentalno orijentisani. Ono što je za nastavu stranog jezika svakako važno jeste ciljano podsticanje integrativne orijentacije jer ima jači emocionalni potencijal čime intenzivnije deluje na proces učenja stranog jezika (Schumann 2004).

Uticaj društvenih faktora na socijalne stavove učenika prema stranom jeziku i etničkoj zajednici

Već je bilo reči o tome da stavovi nastaju kao rezultat socijalizacije čoveka i da na njihovo formiranje deluju društveni sistem u kojem pojedinac živi, pripadnost određenoj etničkoj zajednici i drugim različitim velikim i malim grupama (porodica, prijatelji, radna jedinica itd.). Porodica, kao jedan od najznačajnijih agensa u procesu socijalizacije, predstavlja značajan faktor koji utiče na razvoj socijalnih stavova učenika prema stranom jeziku, zemlji i etničkoj zajednici. O ovom uticaju porodice na socijalne stavove učenika svedoči istraživanje sprovedeno u Montrealu među učenicima koji uče francuski jezik. Rezultati pokazuju da integrativno orijentisani učenici, koji uče francuski jer žele da uspešno komuniciraju sa Franko-Kanađanima, potiču iz porodica u kojima su i sami roditelji bili integrativno orijentisani, odnosno koji su sami imali pozitivan stav prema Franko-Kanađanima kao i prema učenju francuskog jezika. Porodica je dakle prenela svoje stavove na decu, i ona, ne samo što su imala pozitivniji stav prema datoj etničkoj zajednici i stranom jeziku, već su imala i bolji uspeh u učenju francuskog jezika od dece koja su bila instrumentalno orijentisana (koja

su učila francuski zbog dobre ocene, pohvale, svedočanstva ili nekog drugog spoljašnjeg stimulusa). Na osnovu ovoga može da se zaključi da integrativna orijentacija potiče iz porodice i da stoji u uskoj vezi sa uspehom u učenju (Gardner & Lambert 1972).

Pod uticajem društvene sredine odnosno društvenih grupa kojima pojedinac pripada, učenici na čas stranog jezika dolaze sa određenim očekivanjima i pretpostavkama u vezi sa jezikom koji uče. Ovi uticaji mogu biti pozitivni, ukoliko okolina pozitivno utiče na učenika i podstiče ga da uči, da se razvija i saznaje, kao što je slučaj sa pozitivnim uticajem roditelja na decu, ali oni vrlo često mogu biti i negativni (Lee 1976). Učenje stranog jezika je, na primer, znatno teže u zemljama u kojima zbog određenih istorijskih okolnosti postoji negativan stav prema datoj etničkoj zajednici. Tako se jezik oslobodioca neko vreme može učiti sa velikim entuzijazmom, dok se prema jeziku agresora može razviti određena odbojnost (Apelt 1981). U našoj zemlji se, na primer, ruski jezik učio sa velikim entuzijazmom nakon Drugog svetskog rata, dok je prema nemačkom jeziku postojala kako odbojnost tako i otpor i to decenijama nakon završetka rata. Sve te istorijske i političke okolnosti uticale su na sudbinu Podunavskih Švaba i nemačkog jezika u Vojvodini nakon 1945. godine. Najveći broj vojvođanskih Nemaca se opredelio da odbaci i prikrije svoj etnički identitet što je za posledicu imalo i odbacivanje i nekorišćenje nemačkog jezika ne samo u javnosti već i velikim delom u privatnoj komunikaciji. Umesto nemačkog, vojvođanski Nemci su pričali na jeziku etničke grupe koja ih okružuje, a to je u Vojvodini bio najčešće srpski ili mađarski, te je nemački jezik sve do 90-ih godina potpuno iščezao sa ulica Vojvodine (Krel 2012).

S druge strane, nemački jezik nije iščezao iz obrazovnih institucija te se on i dalje mogao učiti u školama i studirati na fakultetima. Interesantna je činjenica da je katedra za germanistku u Novom Sadu osnovana već 1954. godine i predstavlja jednu od prvih osnovanih katedri na datom fakultetu. Međutim, istorijske i političke okolnosti uticale su da nemački jezik nema pozitivan prizvuk i da u našoj zemlji ne predstavlja jedan od omiljenih jezika za učenje među učenicima. U anketi, u kojoj je učestvovalo 250 učenika 3 novosadske gimnazije opštih, prirodnih i društvenih smerova, kao i ekonomska škola, smer „Turistički tehničar“, 49% učenika se izjasnilo da uči nemački jezik zato što mora, 45% jer je koristan, dok je samo 4,8 % učenika integrativno orijentisano i uči nemački jer je lep i zanimljiv jezik¹. Osim toga, njih 56% smatra jezik grubim i hladnim, 34% teškim, 17% lakim, a 14% melodičnim. U pogledu socijalnih stavova prema Nemcima, 55% učenika Nemce ocenjuje kao vredne i disciplinovane, 34% kao prijatne i komunikativne, a 21% kao hladne i zatvorene. U pogledu

¹ Ovo pilot istraživanje sprovedeno je 2012. godine i predstavljalo je polazište za dalja istraživanja na ovu temu. Kod svih pitanja u upitniku ispitanici su mogli zaokružiti više odgovora.

stereotipnih asocijacija na Nemačku, ispitanici sa Nemačkom povezuju najčešće sledeće slike: partizanske filmove (32%), Oktoberfest (32%), fudbal (30%), Hitlera i Drugi svetski rat (10%), dok samo 1% učenika povezuje sa Nemačkom muzičke grupe, automobile i rodbinu u Nemačkoj.

U ovom kontekstu neophodno je navesti uticaj partizanskih filmova, kao specifičnu vrstu jugoslovenskog i srpskog ratnog filma, na sliku o Nemcima i nemačkom jeziku. Taj žanr je nastao u okviru projekta režimske političke propagande sa ciljem da učvrste veru naroda u jugoslovenski socijalizam i revoluciju, kao i „bratstva i jedinstva“ kao ključnih vrednosti socijalizma u Jugoslaviji. Za njih je specifično da su koristili jake stereotipe u predstavljanju kako Partizana i domaćeg stanovništva tako i neprijatelja, odnosno Nemaca (Naumović 2010), pri čemu su Nemci prikazani kao loši i brutalni. Takve slike nalaze se u nekoliko scena u filmu *Sutjeska*, u kojem su na početku scene prikazani nemački vojnici i njihovi opasni psi koji napadaju i povređuju partizane, čime se i prikazuje karakter Nemaca kao opasnih i negativnih ljudi. Nemačke oficirske uniforme su u većini filmova prikazane kao uglađene, ali i kao hladne i uštogljene, što opet prenosi sliku o toj etničkoj zajednici. Brutalnost Nemaca prikazana je u filmu *Bitka na Neretvi* u kojem avioni bombarduju decu u školi i ranjenike, dok su u filmu *Desant na Drvar* ciljevi bombardovanja žena, deca, starci, ranjenici i bolesnici. Surovost Nemaca pokazuje se i na osnovu filmskog dijaloga. U filmu *Bitka na Neretvi* u nemačkom štabu se navode naredjenja Hitlera u kojima se ističe da je Hitler naredio da budu bez milosti i to kako prema partizanima, tako i civilima i deci (Zvijer 2010).

Na našim prostorima dugi niz godina prikazivala se serija „Otpisani“ snimljena 1974. godine, a kasnije i njen nastavak „Povratak otpisanih“. U njoj su glumili velikani jugoslovenske i srpske kinematografije poput Pavla Vujisića, Dragana Nikolića, Aleksandra Berčeka, Voje Brajovića. Spoj dobre režije, scenarija i glume doveo je do toga da postane jedna od najomiljenijih kako među mlađom tako i starijom generacijom. Interesantno je da, čak i neko, ko nikad nije učio nemački jezik, nakon gledanje ove serije ume da kaže izraze poput: „Halt“ (stani), „Ausweis“ (isprave), „Achtung, Achtung“ (pažnja, pažnja), itd. U njoj, kao i u drugim partizanskim filmovima, nemački jezik zvuči grubo, napadno, zapovedno i prenosi određenu agresiju na slušaoca, tako da mnogi povezuju nemački jezik i Nemce upravo s ovim atributima.

Činjenica je da je nemačka vojska izvršila zločine tokom celokupnog trajanje rata na teritoriji Jugoslavije i da mnoge brutalnosti prikazane u ovim filmovima nisu bile samo filmska konstrukcija (Zvijer 2010), ali isto tako se Nemačka i Nemci iz 1945. godine ne mogu poistoveti sa Nemačkom i Nemcima danas. Bilo bi pogrešno i poistovećivati sve Nemce iz perioda Drugog svetskog rata, budući da su mnogi bili u otporu, protiv Hitlera, nasilja i agresije. Mediji, dakle, mogu da prenose negativnu sliku o jednoj etničkoj zajednici. S druge strane, oni

moгу i pozitivno da utiču na pojedinca, ukoliko se prikazuju sadržaji koji su aktuelni, kulturno relevantni, i koje imaju za cilj da prošire vidike, razbijaju predrasude i razvijaju toleranciju i pogled na svet zasnovan na humanosti i toleranciji. U današnje vreme ovo je posebno od velikog značaja budući da sve češće dolazi do interkulturnih kontakata bilo da su oni direktni (u poslovnoj komunikaciji s inostranim partnerima ili usled boravka u stranoj zemlji) ili indirektni (preko medija, interneta, televizije), što je i prepoznato od strane interkulturalne didaktike koja kao ciljeve nastave stranog jezika definiše ne samo razvijanje komunikativne već i interkulturalne kompetencije, koja predstavlja i ključnu kompetenciju u globalizovanom društvu.

Uticao nastavnih faktora na socijalne stavove učenika prema stranom jeziku i etničkoj zajednici

Pored porodice, društva, masovnih medija, veliki uticaj na razvijanje socijalnih stavova i na socijalizaciju ličnosti učenika imaju nastavnici i škola. Efekti socijalizacije zavisice pak od brojnih činilaca vezanih za učenika i nastavnika, kao što su lične osobine učenika i nastavnika, odnos nastavnika prema učeniku, njegova kompetentnost u organizovanju nastavnog časa i stvaranje podsticajne sredine za rad, kao i od odnosa među samim učenicima itd. Osim toga, i nastavni sadržaji imaju izuzetno važnu ulogu u razvijanju socijalnih stavova, jer se upravo preko sadržaja prenosi određeni pogled na svet i društvo i utiče na formiranje ličnosti učenika (Rot 1989). Shodno tome, primenom kulturno relevantnih sadržaja, nastavnik može doprineti razbijanju predrasuda i stereotipa, i tako razvijati kod učenika pozitivne stavova kako prema datom nastavnom predmetu tako i prema stranom jeziku i etničkoj zajednici. Da bi se to desilo, nastavu je neophodno obogatiti autentičnim sadržajima i tekstovima koji mogu mnogo neposrednije da prikažu život u stranoj zemlji nego što je slučaj sa udžbeničkim tekstovima.

Značaj i ulogu autentičnih tekstova u nastavi stranog jezika upravo ističu komunikativna i interkulturalna didaktika, koje predstavljaju teorijska polazišta i bazu za organizovanje moderne i savremene nastave stranog jezika. Osim toga, i konstruktivistička teorija učenja ističe značaj bogate i otvorene sredine, kao i autentičnog konteksta za proces efikasnog usvajanja jezika (Brünner 2009). I sami učenici smatraju ove sadržaje veoma podsticajnim u nastavi, što pokazuju ankete sprovedene u zemlji i inostranstvu. U datim istraživanjima, učenici su udžbeničke tekstove nisko vrednovali, dok se autentični tekstovi i to posebno audio i audio-vizuelni tekstovi visoko kotiraju i ističu kao poželjni sadržaji u nastavi (Düwell 1979; Stipančević 2015; Storch 2009). Šuman navodi da su ovakvi sadržaji podsticajni i za same nastavnike (Schumann 2004) budući da su

i oni više motivisani kada se na času obrađuju sadržaji koji su bliski stvarnom životu. U nastavi se mogu primenjivati različite vrste autentičnih tekstova i to štampani poput žurnalističkih, stručnih i književnih tekstova, audio poput radijskih i muzičkih, i audio-vizuelni tekstovi poput televizijskih i filmskih tekstova kao i razne hipertekstualne forme koje se mogu naći na internetu.

Treba naglasiti, da svaki od ove vrste tekstova ima svoju ulogu i funkciju u prenošenju slike date zemlje i etničke zajednice, te ih je najbolje kombinovati u nastavi, prikazujući na taj način različite aspekte i sfere društvene stvarnosti.

Pri tome je važno da u nastavi postoji refleksija o datim sadržajima tako da učenici budu u situaciji da im pripišu određeno kulturno značenje, o kojima će zauzeti i određeni stav (Altmayer 2017).

Sve ove vrste tekstova primenjene su u eksperimentalnom istraživanju i to sa studentima eksperimentalne grupe, dok se u kontrolnoj grupi nastava odvijala uz pomoć udžbenika i različitih didaktičkih materijala. U daljem delu rada ukazaće se na rezultate istraživanja, odnosno u kojoj meri inovativna nastava s autentičnim sadržajima može da utiče na socijalne stavove studenata prema Nmcima i nemačkom jeziku.

Metodologija istraživanja

Predmet datog istraživanja jeste utvrđivanje veze između socijalnih stavova studenata prema Nmcima i nemačkom jeziku i sadržaja u nastavi, a cilj je da se utvrdi da li se u inovativnoj nastavi nemačkog jezika, u kojoj se primenjuju autentični sadržaji i materijali, može uticati na razvoj pozitivnih stavova studenata prema datom jeziku i etničkoj zajednici, i da li postoji povratan uticaj na uspeh u učenju.

U datom istraživanju primenjena je eksperimentalna metoda sa paralelnim grupama. Dok su se u kontrolnoj grupi primenjivali savremeni udžbenici i to *Delfin* (Aufderstraße et al. 2003), *Schritte international* (Hilpert et. al 2006, 2007) i *Optimal* (Müller et al. 2011), kao i muzika u dva navrata, budući da su svi ispitanici na kraju istraživanja polagali isti test, u kojem se jedno pitanje ticalo nemačke muzike, u eksperimentalnoj grupi korišćeni su prevashodno autentični sadržaji, kako u samoj nastavi, tako i van nje i to u okviru domaćih zadataka. Budući da se radilo o nivou znanja A2, i u eksperimentalnoj grupi je korišćen udžbenik, ali minimalno i to za uvežbavanje gramatike i dijaloga.

Istraživanje je sprovedeno 2014–15. godine na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, u okviru predmeta Nemački jezik kao izborni predmet, nivoa znanja A2, a trajalo je dva semestra. U istraživanju je učestvovalo 36 studenata, dok je u svakoj grupi bilo po 18 studenata od čega su 35 bili ženskog, a samo 1 student muškog pola.

Nezavisnu varijablu u ovom istraživanju predstavljaju autentični tekstovi, dok su zavisne varijable stavovi studenata prema Nemcima i nemačkom jeziku. Kao merni instrument, u istraživanju je korišćen upitnik u cilju merenja stavova studenata pre i posle delovanja eksperimentalnog faktora.

U upitniku je korišćena Likertova skala od 5 podeoka (1 – potpuno se slažem; 5 – potpuno se ne slažem), kao i skala semantičkog diferencijala 1 – 7. Rezultati istraživanja biće predstavljeni u obliku srednjih vrednosti (AS), sa standardnom devijacijom (SD), dok je za utvrđivanje statističke značajnosti razlike između dve aritmetičke sredine korišćen t-test. Osim toga, u cilju utvrđivanja pozitivnih i negativnih korelacija korišćena je metoda bivarijantne korelacije, dok su podaci obrađeni u statističkom programu SPSS Statistics 20. Upitnik je podeljen studentima kako pre, tako i nakon završenog eksperimentalnog istraživanja, kako bi se tačno moglo utvrdi u kojoj meri je došlo promene u stavovima kod ispitanika jedne i druge grupe.

Rezultati istraživanja

Integrativna i instrumentalna orijentacija

U datom istraživanju se nastojala ispitati integrativna i instrumentalna orijentacija studenata, odnosno njihovi razlozi za učenje nemačkog jezika. Rezultati ukazuju da je eksperimentalna grupa na početku istraživanja više instrumentalno orijentisana u odnosu na kontrolnu grupu. Tako su ispitanici izjavljivali da uče nemački jezik pre svega zato što je to: *samo jedan u nizu predmeta, koji moraju da polože, zato što će im trebati u poslu i zato što stalno žele da se usavršavaju. Za razliku od njih, ispitanici kontrolne grupe su na početku istraživanja izjavljivali da pre svega uče nemački jezik zato što ih interesuju nemački jezik i kultura.*

Nakon sprovedenog eksperimentalnog istraživanja, ispitanici su ponovo bili pitani za razloge učenja nemačkog jezika i dobijeni su rezultati koji ukazuju da su se u odnosu na početne vrednosti integrativni motivi eksperimentalne grupe povećali, a instrumentalni smanjili, dok je suprotan slučaj kod ispitanika kontrolne grupe. Tako se svi ispitanici eksperimentalne grupe (100 %) slažu sa izjavom da uče nemački jezik zato što je lep jezik (AS = 5,00), dok su na početku istraživanja ovi rezultati bili slabiji (AS = 3,39), odnosno 69% ispitanika je delilo taj stav. U kontrolnoj grupi rezultati su ostali isti u pogledu ove varijable, isti procenat ispitanika (67%) i na početku i na kraju istraživanja se slaže sa izjavom da uči nemački jezik zato što je lep jezik, što pokazuje da nije došlo do promene stava prema nemačkom jeziku.

Rezultati dobijeni u eksperimentalnoj grupi su izuzetno značajni i pokazuju da autentični sadržaji imaju potencijal da izazovu kod studenata pozitivne emo-

cije, da doprinesu da se strani jezik drugačije doživi i da ojačaju njihovu integrativnu orijentaciju. Uklanjanjem negativnih stavova o tome da je nemački jezik, na primer, grub, hladan i agresivan, otvaraju se vrata mnogo lepšem, boljem i efikasnijem učenju jezika.

Osim toga, kod eksperimentalne grupe je generalno primetan porast integrativnih motiva i to kod stavki da studenti uče nemački *zato što planiraju da žive u Nemačkoj i zato što ih interesuju nemački jezik i kultura*, a smanjene su vrednosti instrumentalnih motiva, odnosno spoljašnje motivacije (*Nemački učim zato što me roditelji teraju da ga učim, Zato što je to jedan u nizu predmeta koji moram da položim*). S druge strane, u kontrolnoj grupi vrednosti instrumentalnih motiva su se povećali, dok su se integrativni motivi smanjili.

U istraživanju se takođe ispitala korelacija, odnosno povezanost između nastavnih sadržaja i integrativnih i instrumentalnih motiva. Na početku istraživanja u eksperimentalnoj grupi utvrđene su pozitivne korelacije između stavke *Zato što stalno želim da se usavršavam i filmova i serija*, dok na kraju istraživanja ovih korelacija nije bilo.

Interesantno je da su i u kontrolnoj grupi utvrđene korelacije na početku istraživanja i to 11, dok su nakon istraživanja utvrđene samo korelacije između *tekstova iz udžbenika* i stavke *da studenti uče nemački zato što ih roditelji teraju* ($r = -,518, p = ,033$) i to obrnute, kao i stavke *da studenti uče nemački zato što će im trebati u poslu i udžbenika* ($r = ,585, p = ,014$).

Teško je objasniti razloge izostajanje ovih korelacija. Motivacija je ipak veoma dinamičan sistem podložan promenama, te je moguće da nakon primene određenih sadržaja cilj učenja jezika bude u vezi sa nekim drugim faktorom, odnosno varijablom, a ne sa sadržajima u nastavi.

Socijalni stavovi ispitanika prema Nemicima

U pogledu socijalnih stavova ispitanika prema Nemicima na početku istraživanja nisu utvrđene statistički značajne razlike među grupama, kao ni na kraju istraživanja, što znači da grupe imaju sličan stav i doživljaj Nemaca. S obzirom na to da se vrednosti grupišu uglavnom oko 5. podeoka na skali semantičkog diferencijala, očigledno je da ispitanici obe grupe imaju pozitivniju sliku Nemaca, i vide ih kao tople, otvorene, komunikativne, vredne, društvene, disciplinovane, tolerantne i sa smislom za humor. Interesantno je, međutim, da su ispitanici kontrolne grupe više težili da pozitivno ocene Nemce nego ispitanici eksperimentalne grupe. Ovaj rezultat može se objasniti time da su pod uticajem autentičnog inputa ispitanici eksperimentalne grupe imali možda autentičniju sliku Nemaca i realnije su ih opisivali i doživljavali od ispitanika kontrolne grupe. Ni kod jedne ni kod druge grupe nije primetna drastična promena u stavovima, što znači da autentični tekstovi mogu napraviti određene promene, ali je ličan kontakt ipak važan činilac da se stekne jasnija slika o jednoj etničkoj zajednici.

U pogledu korelacija, u eksperimentalnoj grupi ih je utvrđeno pet i to između stavki *da su Nemci vredni i tekstova iz novina* ($r = ,479$, $p = ,044$); *da su Nemci društveni i muzike* ($r = ,625$, $p = ,006$) i *dokumentarnih sadržaja* ($r = ,531$, $p = ,023$); *da su Nemci disciplinovani i tekstova iz novina* ($r = ,507$, $p = ,032$), kao i stavke *da su Nemci tolerantni i filmova* ($r = ,628$, $p = ,005$). Iako korelacija ne govori o pravcu uzročno-posledične veze, ona ipak svedoči da ova veza postoji, odnosno da autentični tekstovi mogu doprineti prenošenju slike jedne etničke zajednice.

U kontrolnoj grupi su utvrđene korelacije između *tekstova slušanja* (iz udžbenika) i doživljaja Nemaca kao *toplih ljudi* ($r = ,490$, $p = ,039$) kao i *muzike i vrednoće* ($r = ,653$, $p = ,003$). Interesantno je da audio tekstovi u kontrolnoj grupi pokazuju korelacije sa stavovima o Nemicima, a da je jedan od tih tekstova autentični tekst.

Socijalni stavovi ispitanika prema nemačkom jeziku

Stav ispitanika prema stranom jeziku i te kako može da utiče na njihovu motivaciju za učenje, te se u ovom istraživanju proučavala veza između ove varijable i sadržaja u nastavi sa ciljem da se ispita da li autentični sadržaji mogu da utiču na promenu stava ispitanika u pogledu doživljaja samog jezika.

Na kraju istraživanju nisu utvrđene statistički značajne razlike među grupama, što svedoči o ujednačenim stavovima grupa, odnosno o njihovom neutralnom stavu prema nemačkom jeziku jer se vrednosti na skali semantičkog diferencijala grupišu oko 4. podeoka. Jedino se kod stavke da je *nemački jezik interesantan* vrednosti i jedne i druge grupe grupišu oko broja 5 i svedoče da je nemački jezik ispitanicima interesantniji nakon istraživanja.

Osim toga, u eksperimentalnoj grupi utvrđene su korelacije između stavki da je nemački jezik *interesantan i serija* ($r = ,568$, $p = ,014$), *tekstova iz novina* ($r = ,609$, $p = ,007$) i *književnih tekstova* ($r = ,475$, $p = ,046$). Ovi rezultati pokazuju da ovi autentični sadržaji stoje u vezi sa stavovima ispitanika prema nemačkom jeziku, odnosno da imaju potencijal da podstaknu i razviju interesovanje za jezik.

I u kontrolnoj grupi su utvrđene dve korelacije između stavki da je nemački jezik *lak i udžbeničkih štampanih* ($r = ,606$, $p = ,008$) i *audio tekstova* ($r = ,546$, $p = ,019$) i stavke da je nemački jezik *interesantan i muzike* ($r = ,597$, $p = ,009$). Ono što se može zaključiti jeste da je stavka *interesantan* i u eksperimentalnoj i u kontrolnoj grupi u korelaciji samo sa autentičnim sadržajima.

Stereotipne asocijacije na Nemačku

U radu su se ispitivale stereotipne asocijacije ispitanika na Nemačku, odnosno da li je slika prema toj zemlji pod uticajem određenih predrasuda i stereotipa, i da li se oni mogu promeniti. U ranijem istraživanju, sprovedenom 2014.

godine među studentima Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, utvrđeno je da su najzastupljenije asocijacije bile upravo *disciplina*, *Oktoberfest*, grupa *Rammstein* i *Drugi svetski rat i Hitler*. Radi se dakle pre svega o stereotipima, koji na svesnom i ne svesnom nivou utiču na stavove ispitanike prema datom jeziku i etničkoj zajednici.

U literaturi se ističe da je jedan od načina smanjenja etničkih predrasuda među etničkim zajednicama poboljšanje njihovog međusobnog kontakta, odnosno pojačavanjem interakcije među njima (Rejk & Edkok 1978). Međutim, to nije tako lako u nastavi koja se odvija daleko od ciljne kulture, tako da je ovo približavanje kultura u istraživanju zamišljeno posredno, preko različitih medija, odnosno korišćenjem autentičnih sadržaja kako u samoj nastavi, tako i van nje.

U eksperimentalnoj grupi rezultati pokazuju da su na početku istraživanja među ispitanicima dominirale pre svega stereotipne asocijacije, veoma slične stereotipnim asocijacijama dobijenim u prethodnom istraživanju i to: *Oktoberfest* (AS = 3,78, SD = 1,40), *disciplina* (AS = 3,44, SD = 1,42), *Rammstein* (AS = 3,39, SD = 1,42), *Drugi svetski rat i Hitler* (AS = 3,06, SD = 1,47) i *demokratija* (AS = 3,06, SD = 1,26). Nakon sprovedenog eksperimentalnog istraživanja ispitanici eksperimentalne grupe vezuju za Nemačku sledeće asocijacije: *Oktoberfest* (AS = 3,78, SD = 1,00), *disciplina* (AS = 3,72, SD = 1,32), *multikulturalnost* (AS = 3,67, SD = 1,19), *zanimljive serije* (AS = 3,44, SD = 0,92), *demokratija* (AS = 3,22, SD = 1,26), *dobri filmovi* (AS = 3,17, SD = 1,29). Kao što se može videti, neke stereotipne asocijacije su zadržane (*disciplina*), dok su druge zamenjene novim slikama i asocijacijama, koje nisu pod uticajem stereotipa i predrasuda.

U kontrolnoj grupi najviše srednje vrednosti na početku istraživanja zabeležene su kod stavki *Oktoberfest* (AS = 3,72, SD = 1,32), grupa *Rammstein* (AS = 3,61, SD = 1,38), *rodbina u Nemačkoj* (AS = 3,11, SD = 1,75), *Drugi svetski rat i Hitler* (AS = 3,06, SD = 1,51), *disciplina* (AS = 3,00, SD = 1,64), dok su na kraju istraživanja najviše srednje vrednosti zabeležene kod *Oktoberfest* (AS = 3,56, SD = 1,25), grupa *Rammstein* (AS = 3,44, SD = 1,29), *disciplina* (AS = 3,44, SD = 1,65), *Drugi svetski rat i Hitler* (AS = 3,33, SD = 1,37), *demokratija* (AS = 3,00, SD = 1,33). Kod kontrolne grupe, primetno je znatno manje promena stereotipnih asocijacija na Nemačku nego što je to slučaj kod eksperimentalne grupe

Osim toga, na kraju istraživanja utvrđene su dve statistički značajne razlike u stavovima ispitanika eksperimentalne i kontrolne grupe u pogledu asocijacija na Nemačku i to kod stavke *partizanski filmovi* ($t = 3,571$; $p = ,002$), sa kojima ispitanici eksperimentalne grupe imaju manje stereotipnih asocijacija nego ispitanici kontrolne grupe, kao i kod serija ($t = -2,350$; $p = ,031$) čije su se vrednosti u eksperimentalnoj grupi povećale, tako da postanu statistički značajne.

U pogledu korelacija, u oktobru je u eksperimentalnoj grupi utvrđeno postojanje devet korelacija između asocijacija ispitanika prema Nemačkoj i sadržaja u nastavi, a na kraju istraživanja 14 što svedoči o jačoj povezanosti ovih varijabli. Najviše korelacija postoji između asocijacije *multikulturalnost* i autentičnih sadržaja i to *filmova* ($r = ,500$, $p = ,035$), *serija* ($r = ,544$, $p = ,020$), *tekstova iz novina* ($r = ,500$, $p = ,035$), *književnih tekstova* ($r = ,800$, $p = ,000$) i *dokumentarnih sadržaja* ($r = ,570$, $p = ,014$), kao i između asocijacije *demokratija* i *muzike* ($r = ,489$, $p = ,040$), *serija* ($r = ,504$, $p = ,033$) i *dokumentarnih sadržaja* ($r = ,530$, $p = ,024$), što može implicirati da ovi sadržaji imaju potencijal da prenose ove vrednosti i stavove.

U kontrolnoj grupi na početku istraživanja utvrđena je samo jedna korelacija i to obrnuta, između *novina* i *Drugog svetskog rata*, dok je na kraju istraživanja ustanovljena jedna obrnuta korelacija između *muzike* i *filmova o partizanima i Nemcima* ($r = -,5,15$, $p = ,029$), što svedoči o slabijoj povezanosti ovih varijabli u kontrolnoj grupi.

Na osnovu svih ovih rezultata može se zaključiti da je u eksperimentalnoj grupi jača povezanost između autentičnih tekstova i pozitivnih asocijacija ispitanika na Nemačku, a isto tako su manje prisutne stereotipne asocijacije na ovu zemlju, što znači da autentični tekstovi mogu da doprinesu razbijanju predrasuda, širenju vidika, razvijanju tolerancije, kao i sticanju realnije slike o jednoj zemlji, jeziku i etničkoj zajednici. Osim toga, veća integrativna orijentisanost studenata eksperimentalne grupe, takođe, govori u prilog tome da ovi tekstovi imaju snažniji motivacioni potencijal od udžbeničkih tekstova.

Zaključak

Na kraju istraživanja obe grupe ispitanika su radile tri vrste testova u kojima se ispitivala veština slušanja, čitanja, pisanja, znanja vokabulara i gramatika. Na svim testovima je eksperimentalna grupa bila uspešnija od kontrolne, ali su statistički značajne razlike utvrđene pre svega u pogledu veštine pisanja, znanja vokabulara i gramatičkom testu, što pokazuje i dokazuje efikasnost pristupa primenjenog u eksperimentalnoj grupi (Stipančević 2016).

Razlozi za ovakve rezultate leže, s jedne strane, u tome što su studenti kako u samoj nastavi tako i van nje bili izloženi autentičnom inputu, te su više i brže napredovali od ispitanika kontrolne grupe. S druge strane, izloženost autentičnom inputu doprinela je tome da se kod učenika razvije istinsko interesovanje za dati jezik, zemlju i etničku zajednicu, i da se razviju pozitivni socijalni stavovi, jer kao što su Lambert i Gardner isticali, oni pozitivno utiču na motivaciju, što ima povratan uticaj na uspeh u učenju. Proces usvajanja stranog jezika je izuzetno kompleksan, i u velikoj meri je pod uticajem individualnih faktora (motivacije,

emocija, tipa ličnosti, stila učenja, nadarenosti, inteligencije, stavova ispitanika prema stranom jeziku, govornicima ovog jezika itd.), društvenih (stava društva, roditelja i drugih grupa prema stranom jeziku, datoj zemlji i etničkoj zajednici) i nastavnih faktora (škole, ličnosti nastavnika i njegovih kompetencija, kvaliteta nastave, nastavnih sadržaja, dinamike grupe). Iako društveni faktori u velikoj meri utiču na ličnost učenika i razvoj njegovih socijalnih stavova, nastavni faktori, i to pre svega sposobnost nastavnika da dobro organizuje nastavni čas i primeni inovacije u nastavi u koje se ubraja primena autentičnih sadržaja, mogu u velikoj meri podsticati razvoj pozitivnih stavova prema datoj zemlji, jeziku i etničkoj zajednici, čime se ostvaruju dobri uslovi za održavanje efikasne nastave stranog jezika.

Literatura

- Allport, W. Gordon. 1935. „Attitudes“. In *Handbook of social psychology*, Ed. Carl Murchison, 798–844. Worcester, MA: Clark Univ. Press.
- Altmayer, Claus. 2017. „Landeskunde im Globalisierungskontext: Wozu noch Kultur im DaF-Unterricht?“. In *Kulturelles Lernen im DaF/DaZ-Unterricht. Paradigmenwechsel in der Landeskunde*, Hrsg. Peter Haase & Michaela Höller, 3–22. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Apelt, Walter. 1981. *Motivation im Fremdsprachenunterricht*. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.
- Aufderstraße, Hartmut, Jutta Müller und Thomas Storz. 2003. *Delfin. A2. Lehr- und Arbeitsbuch*. Ismaning: Hueber Verlag.
- Brünner, Ines. 2009. *Gehirngerechtes Lernen mit digitalen Medien. Ein Unterrichtskonzept für den integrativen DaF-Unterricht*. München: Iudicium.
- Düwell, Henning. 1979. *Fremdsprachenunterricht im Schülerurteil. Untersuchungen zu Motivation, Einstellungen und Interessen von Schülern im Fremdsprachenunterricht Schwerpunkt Französisch*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Gardner, Robert. C. and Wallace E. Lambert. 1972. *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*. Rowley/Ma: Newbury House.
- Hilpert, Silke, Franz Specht, Daniela Wagner, Monika Reimann und Andreas Tomaszewski. 2006. *Schritte International 3. Lehr- und Arbeitsbuch*. Ismaning: Hueber.
- Hilpert, Silke, Marion Kerner, Daniela Niebisch, Franz Specht, Dörte Weers, Monika Reimann, Andreas Tomaszewski. 2007. *Schritte international 4. Lehr- und Arbeitsbuch*. Ismaning: Hueber.
- Krel, Aleksandar. 2012. „Sprechen Sie Deutsch? German Language and Revitalization of Ethnic Identity of the Germans in Bačka“. *Glasnik etnografskog instituta LX (2)*: 171–183.
- Müller, Martin, Paul Rusch, Theo Scherling, Helen Schmitz, Lukas Wertenschlag. 2011. *Optimal B1. Lehr- und Arbeitsbuch*. Berlin: Langenscheidt.
- Naumović, Slobodan. 2010. „Kadriranje kulturne intimnosti: nekoliko misli o dinamici samopredstavljanja i samopoimanja u srpskoj kinematografiji“. *Godišnjak za društvenu istoriju 1*, 235–242.

- Rejk, Ben i Kristina Edkok. 1978. *Vrednosti, stavovi i promena ponašanja*. Beograd: Nolit.
- Rot, Nikola. 1989. *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Schumann, Adelheid. 2004. „Zur Förderung der Motivation im Französischunterricht durch Inhaltsorientierung“. In *Emotion und Kognition im Fremdsprachenunterricht*, Hrsg. Wolfgang Börner & Klaus Vogel, 263–276. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Stipančević, Ana. 2015. „Motivacija za učenje nemačkog jezika kao izbornog predmeta na Filozofskom fakultetu“. U *Strani jezici na Filozofskom fakultetu: Primenjenolingvistička istraživanja*, uredila Biljana Radić-Bojanić, 69 – 90. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Stipančević, Ana. 2016. *Efekte primene autentičnih tekstova u nastavi nemačkog jezika*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Novom Sadu – Filozofski fakultet.
- Storch, Günther. 2009. *Deutsch als Fremdsprache. Eine Didaktik*. Paderborn: W. Fink.
- Zvijer, Nemanja. 2010. „Koncept neprijatelja u filmovanim ofanzivama. Prilog sociološkoj analizi filma“. *Sociološki pregled XLIV* (3): 419–437.

Ana Stipančević

Department of German Language and Literature
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia

Students' Social Attitudes Towards German and The German Language in Traditional and Innovative Teaching of German as a Foreign Language at The Faculty of Philosophy in Novi Sad

The study of attitudes plays an important role in the field of social psychology, but also in the field of language teaching theory, since attitudes towards the nation, language, and teaching itself affect the motivation for language learning, and thus academic achievement. The goal of modern foreign language teaching is not only to develop students' communicative, but also their intercultural competence, which includes the ability to make contact with members of other cultures, the ability to compare their own and foreign cultures, as well as overcoming cultural conflicts and misunderstandings. Teaching a foreign language has, therefore, a task to connect people and build bridges between cultures.

The best way that cultures draw closer to each other is direct contact or residence in the target country, but, as most people are not in a position to do this, knowledge of a foreign culture can be acquired indirectly through teachers and teaching content. Today it is very controversial whether and to what extent modern textbooks have the potential to impart knowledge about German culture, as well as the image of a country and its people. Intercultural didactics argues that textbook texts are not sufficient for the acquisition of the knowledge and skills, and urge the use of authentic texts in teaching a foreign language.

In order to determine the potential of textbook and authentic texts for teaching German as a foreign language (and culture) experimental research was conducted in the year 2014–15 with students from the Faculty of Philosophy (Novi Sad) who have German as an elective course. The study applied the two approaches, traditional, in which the textbook texts and other didactic materials were the basic teaching tool, and innovative, in which authentic texts were used.

The study included a total of 36 students and lasted for two semesters. The research used questionnaires, and the research results are presented in the form of mean values, with a standard deviation. For determining the statistical significance of differences between means the t-test was used. In addition to the descriptive, the correlation method was also used, and the data were processed using the program SPSS Statistics 20.

Key words: measuring attitudes, traditional / innovative teaching, intercultural competence, authentic texts, teaching German as a foreign language

*Opinions sociales des étudiants sur les Allemands
et l'allemand dans un enseignement
traditionnel et innovateur à la Faculté de Philosophie de Novi Sad*

L'étude des opinions sociales a un rôle important dans le domaine de la psychologie sociale, mais également dans celui de la glottodidactique étant donné que les opinions sur un pays étranger, sa langue et la communauté ethnique influencent la motivation pour l'apprentissage de la langue, et par là les résultats scolaires. L'objectif de l'enseignement contemporain des langues étrangères n'est pas seulement de développer chez les élèves des compétences communicatives, mais également interculturelles, ce qui inclut l'aptitude pour une communication réussie avec des membres des différentes communautés ethniques dans le sens d'un dépassement des malentendus nés non pas d'une incompréhension linguistique mais d'une incompréhension interculturelle. La didactique interculturelle considère que les textes des manuels ne sont pas suffisants pour l'acquisition de ces savoirs et compétences, ce pourquoi on plaide de plus en plus pour l'utilisation des textes authentiques dans l'enseignement des langues étrangères.

Pour analyser le potentiel des textes des manuels et des textes authentiques pour l'enseignement des langues étrangères et établir dans quelle mesure les contenus de l'enseignement peuvent influencer les opinions des étudiants envers les Allemands et l'allemand, une recherche expérimentale a été menée en 2014/15. Des étudiants de la Faculté de Philosophie de Novi Sad qui apprennent l'allemand comme langue d'option ont participé à cette recherche. Deux approches du travail y ont été adoptées: celle traditionnelle, dans laquelle les textes des manuels et d'autres matériaux didactiques ont été le principal outil pédago-

gique, et l'approche innovatrice, où ont été utilisés des textes authentiques imprimés, audio et audio-visuels. Au total 36 étudiants ont participé à la recherche, et celle-ci a duré deux semestres. Comme instruments de travail ont été utilisés des questionnaires, puis les données quantitatives ont été analysées à l'aide de la méthode corrélationnelle descriptive.

Mots clés: évaluation des opinions, enseignement traditionnel/ innovateur, interculturalité, textes authentiques, enseignement de l'allemand.

Primljeno / Received: 27.04.2020.

Prihvaćeno / Accepted: 7.07.2020.